

Studiehandledning för vuxenutbildning

till

**STÄRK SPRÅKET
STÄRK LÄRANDET**

av Pauline Gibbons

Meta Lindberg Attlerud och

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

2009

Kommentarer

På min arbetsplats, vuxenutbildningen i Sundbyberg, beslutades det i december 2008, att vi under vårterminen 2009 skulle genomföra en kompetensutveckling för samtliga lärare. Målet var att alla skulle få öka sina kunskaper om hur man kan utveckla undervisningen så att den blir både språk- och kunskapsutvecklande. Utgångspunkten för kompetensutvecklingen blev vår gemensamma läsning av Pauline Gibbons *Stärk språket, stärk lärandet*. Under utbildningen, parallellt med läsningen, provade vi ut och använde oss av denna handledning. Utbildningen inleddes med en föreläsning om genrepedagogik och språkutvecklande arbetsätt av Mikael Olofsson vid Nationellt centrum för svenska som andraspråk. En sådan uppstart visade sig vara ett lyckat sätt att väcka intresse i kollegiet.

Studiehandledningen ska vara till hjälp om man vill bearbeta boken i en grupp bestående av lärare som undervisar vuxna. Tanken är att först presentera *Stärk språket, stärk lärandet* som helhet; som ett sätt att arbeta språk- och kunskapsutvecklande i flerspråkliga lärmiljöer. Därefter studerar man enskilt ett kapitel i boken och har hjälp av viktiga citat och uppgifter som bygger på innehållet i kapitlet. Uppgifterna är dels av reflekterande art, dels en möjlighet att pröva bokens föreslagna arbetssätt i sin egen verksamhet. Vid träffarna, efter att ha läst ett kapitel och genomfört uppgifterna som hör till, utbyter man reflektioner och erfarenheter med varandra.

Vissa delar av boken riktar sig i första hand till lärare som arbetar inom grundskolan. Ofta kan man som vux-lärare översätta dessa tankar till vuxenundervisningen men en del av övningarna i boken kan läsas kursivt, då de uttryckligen refererar till undervisning för barn. En del övningar i boken är rena språkövningar och lämpar sig bäst för svenska/svenska som andraspråk.

I min utvärderingsrapport från kompetensutvecklingen vid Sundbybergs vuxenutbildning finns exempel på andra övningar i bokens anda som lämpar sig för vuxna i olika ämnen. Några av dessa exempel finns som bilagor till handledningen.

Sundbyberg våren 2009

Meta Lindberg Attlerud

Kapitel 1

Att arbeta språk- och kunskapsutvecklande

- ▶ Läs *Förord till den svenska översättningen* av Carin Rosander och *Förord av Jim Cummins* (s. 5 – 14).
- ▶ Läs kapitel 1 (s. 17 – 34).

SCAFFOLDING (STÖTTNING) (s. 28 – 29)

Språkinläring är en process som är socialt inbäddad och inte enbart psykologiskt driven. Det lärarna väljer att göra i klassrummet, och då i synnerhet den stöttning de ger, har en avgörande betydelse för att eleverna ska lyckas. (s. 28)

*Hellre än att förenkla uppgiften (och riskera att stå med en kursplan med urvattnat innehåll) bör vi istället reflektera kring vad för sorts **stöttning** som eleverna får för att fullfölja uppgiften. I möjligaste mån måste eleverna ställas inför autentiska och kognitivt utmanande uppgifter. (s. 29 – 30)*

- ▶ **Uppgift 1.1:** Ta reda på hur många som har svenska som första- respektive andraspråk i din/dina grupp/-er.
- ▶ **Uppgift 1.2:** Fundera på hur undervisningen/verksamheten är organiserad på din arbetsplats med tanke på de studerande som inte har svenska som sitt förstaspråk. Skriv ner dina reflektioner som diskussionsunderlag till nästa träff.
- ▶ **Uppgift 1.3:** Hur klarar studerande att välja lämpligt kunskapsrelaterat språk (register) efter sammanhanget? (se s. 22). Försök minnas exempel som du kan berätta om vid nästa träff.

Kapitel 2

Tal i klassrummet

– att skapa sammanhang för språkinläring

- ▶ Läs kapitel 2 (s. 35 – 65).
- ▶ Gör en av uppgifterna, 2.1 eller 2.2, till nästa träff.

GRUPPARBETEN

Grupparbeten som förbereds noga [...] har enligt McGroarty (1993) tre positiva effekter på andraspråksinläringen:

1. Eleverna får höra språket talas av andra än läraren, variationen och inflödet blir större.
2. Eleverna interagerar mer med andra och utflödet blir därför också större.
3. Det eleverna hör och det de lär sig ingår i ett större sammanhang. Språket används på ett meningsfullt sätt i ett bestämt syfte. (s. 39)

Läs om "EFFEKTIVA GRUPPARBETEN" (s. 43 – 53).

Rubrikerna i boken kan användas som checklista:

- Tydliga instruktioner
- Uppgifter som kräver interaktion
- Grupparbetet har ett tydligt syfte
- Uppgiften är kognitivt anpassad
- Uppgiften är integrerad med ett ämne
- Alla i gruppen är engagerade
- Eleverna får tillräckligt med tid till att utföra uppgiften
- Eleverna vet hur man arbetar i grupp

- ▶ **Uppgift 2.1:** Beskriv hur du har genomfört eller hur du skulle genomföra ett grupparbete som tar hänsyn till ovanstående. Hur gick det?

I **Bilaga 1** kan du se exempel på hur man arbetat med grupparbeten.
(www.sfi.su.se/pdf/gibbonsvux/Bilaga_1.pdf)

Läs om LÄRARSTÖDD REDOVISNING (s. 60 – 64).

- ▶ **Uppgift 2.2:** Beskriv hur du stöttat eller skulle vilja stötta någon/några studerande vid en redovisning av något ämne/område.

Vilka stöttande grepp använde/-r du? Hur gick det? Kunde du använda dig av bokens tips?

Kapitel 3

Från tal till skrift

- ▶ Läs kapitel 3 (s. 66 – 79).

TALET ÄR EN BRO TILL SKRIFTEN:

Talad form ←-----→Skreven form

1 KONTEXTBUNDET SPRÅK 2 REKONSTRUERAT EXPLICIT 3 REKONSTRUERAT + SAMMANHANG GES 4 UTTRYCKT I GENERELLA TERMER

1. Kontextbundet språk: **mundligt**, lyssnaren måste vara på plats för att se föremålen
2. Rekonstruerat explicit språk: **mundligt**, föremålen som beskrivs kan inte ses
3. Rekonstruerat + sammanhang: **skrivet**, en orientering ges för tydligt sammanhang
4. Uttryckt i generella termer: **skrivet**, mer tekniskt, mer informativt, normaliserat

Läs exempel på att göra en övning i olika **faser**, för att gå vägen från talspråk till skriftspråk (s. 69 – 77). Övningen visar på värdet av "learning by doing" men också på den betydelse som samtal mellan lärare och studerande har vid språkinläring och språkutveckling. En viktig slutsats är att [...] *eleverna får lättare att förstå ett språk när de har egna erfarenheter och insikter som grund för tolkningen.* (s. 78)

- ▶ **Uppgift 3:** Tänk ut ett lämpligt stoff, (se punkt 1 *Utföra ett experiment*, s. 69), som passar din kurs. Försök använda arbetsgången med de fyra faserna. Genomför arbetet. Redogör nästa gång för hur du gjorde och hur det gick.

I **Bilaga 2** kan du se exempel på ett sådant arbete enligt de fyra faserna (www.sfi.su.se/pdf/gibbonsvux/Bilaga_2.pdf)

Kapitel 4

Att skriva på ett andraspråk i alla ämnen – ett integrerat synsätt

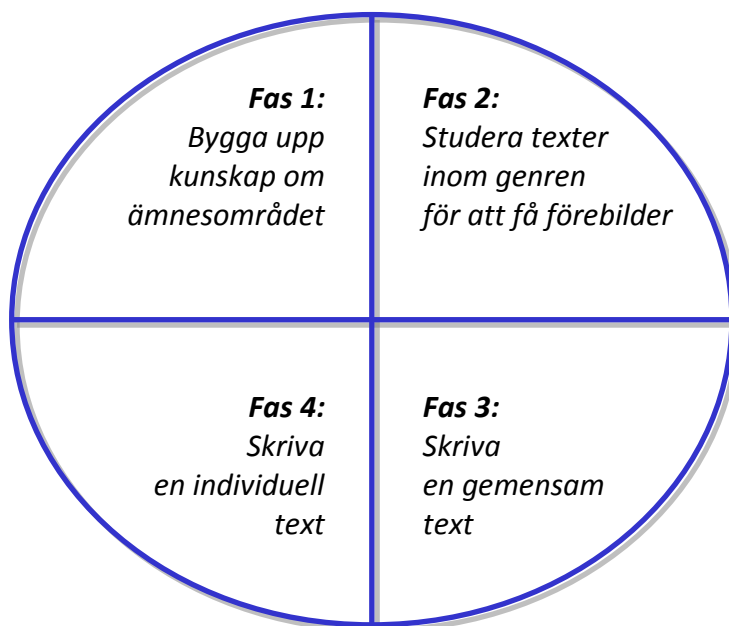
- ▶ Läs kapitel 4 (s. 80 – 110).

GENREBASERAD SKRIVUNDERVISNING ...

... karaktäriseras av att man bl.a. visar exempel på olika genrer/texttyper och vad som är utmärkande för dem gällande struktur och språkliga drag. Detta för att de studerande ska få mönster för sitt eget skrivande i undervisningen. (s. 82 – 84)

CIRKELMODELLEN

I Australien har bl.a. Derewianka (1990) särskiljt fyra faser med hjälp av vilka en viss texttyp kan göras explicit för de studerande. Man kallar detta cirkelmodellen för genrebaserad undervisning – Curriculum Cycle (s. 91 – 99):

- ▶ **Uppgift 4:** Tänk igenom vilka genrer/texttyper de studerande möter i ditt ämne/din verksamhet. Vilka texttyper får de läsa och i vilka sammanhang? Vilka texttyper förväntas de själva kunna skriva och i vilka sammanhang?

Fyll i mallen i **Bilaga 3**. Diskutera därefter med dina kollegor.
(www.sfi.su.se/pdf/gibbonsvux/Bilaga_3.pdf)

I **Bilaga 4** kan du se mallen ifyllt som en sammanställning från vuxenutbildningen i Sundbyberg. I **Bilaga 5** finns en översikt över "Vanliga texttyper inom utbildning".
(www.sfi.su.se/pdf/gibbonsvux/Bilaga_4.pdf / www.sfi.su.se/pdf/gibbonsvux/Bilaga_5.pdf)

Kapitel 5

Att läsa på ett andraspråk

- ▶ Läs kapitel 5 (s. 111 – 140).
- ▶ **Uppgift 5.1:** Vad i boken vill du lyfta fram som handlar om de andraspråk-studerandes möjlighet att ta till sig innehållet i ditt ämnes texter? Välj några citat som ni kan diskutera tillsammans vid nästa träff.

Läs om **AKTIVITETER FÖRE LÄSNINGEN** (s. 120 – 123).

- ▶ **Uppgift 5.2:** Efter att du har läst dessa sidor om hur man kan förbereda de studerande *före* läsningen, försök beskriva hur du brukar göra och hur du skulle kunna utveckla detta.

I **Bilaga 6** och **Bilaga 7** kan du se exempel på hur man kan arbeta *före läsning*.
(www.sfi.su.se/pdf/gibbonsvux/Bilaga_6.pdf / www.sfi.su.se/pdf/gibbonsvux/Bilaga_7.pdf)

I bilaga 7 beskrivs hur abstrakta begrepp kan göras mer konkreta genom att man letar exempel på dessa i skönlitteratur innan man träffar på dem i den svåra lärobokstexten.

Läs om **AKTIVITETER UNDER LÄSNINGEN** (s. 123 – 128).

Kommentarer:

Förslagen på s. 126 – 128: *Gemensam läsning*, *Maskera ord*, *Gör paus och låt eleverna gissa*, *Skuggläsning*, *Högläsning* lämpar sig mer för ren språkundervisning inom sfi och sas.

Låt de studerande sammanfatta (s. 127): Förslagen vid punkterna är mycket bra att följa i alla ämnen för att hjälpa de studerande med studietekniken.

- ▶ **Uppgift 5.3:** Försök erinra dig vilka aktiviteter du använder eller lär ut för att de studerande lättare ska kunna ta till sig innehållet *under* läsningen. Tänk efter vilka tips i boken du tror att du kan använda.

Läs om **AKTIVITETER EFTER LÄSNINGEN** (s. 128 – 136).

Kommentarer:

Förslagen på s. 128 – 130: *Gör om en berättelse, Hitta på ett nytt slut, Tecknad serie, Läsarnas teater, Efterlyst, Stödbilder* och förslagen på s. 132 – 133: *Ord som försvinner, Textrekonstruktion, Sortera efter ljud, Ljudfamiljer, Sönderklippta meningar, Matcha bild och mening* lämpar sig mer för ren språkundervisning inom sfi och sas. Även frågor på texten (s. 134 – 135) lämpar sig mer för ren språkundervisning inom sfi och sas.

Här är några förslag på vilka ämnen man kan använda en del av övningarna i: *Tidslinjer* (historieundervisning), *Heta stolen* (historia, religion, samhällskunskap), *Tablåer* (inom historieundervisningen), *Gissa ordet i luckan, Fyll i alla luckor* (användbart i alla ämnen), *Sant eller falskt?* (kan användas inom olika ämnen för att kontrollera läsförståelsen).

- ▶ **Uppgift 5.4:** Beskriv vilka aktiviteter du använder för att du ska kunna kontrollera att de studerande *efter* läsningen av en text tagit till sig innehållet. Tänk efter vilka tips i boken du tror att du kommer att kunna använda.

Läs om **LÄROMEDEL** (s. 136 – 139).

- ▶ **Uppgift 5.5:** Titta på de läromedel de studerande har i ämnet och försök ha de fyra punkterna från s. 139 i bakhuvudet. Är du nöjd med läromedlet? Vad fattas? Kan du ge dem en bättre struktur till texten och i så fall hur?

I **Bilaga 8** kan du se exempel på stöttning av text i *Naturkunskap A*.
(www.sfi.su.se/pdf/gibbonsvux/Bilaga_8.pdf)

Kapitel 6

Att lyssna – en aktiv och kognitivt krävande process

- ▶ Läs kapitel 6 (s. 141 – 160).

Läs om OLIKA TYPER AV LYSSNANDE figur 6.1 (s. 145).

- ▶ **Uppgift 6.1:** Inom vilka rutor i *figur 6.1* rör sig lyssnandet för de studerande i din kurs? Fyll i figuren som finns som **Bilaga 9** (www.sfi.su.se/pdf/gibbonsvux/Bilaga_9.pdf)

Läs om ATT TÄNKA PÅ FÖR LÄRAREN (s. 146 – 154).

Kommentarer:

Under denna rubrik följer ett antal övningar som ska syfta till att öva upp avlyssningsförmågan. De flesta övningarna lämpar sig främst för sfi/sas-undervisningen, eftersom de är rena språkövningar. Att i alla ämnen förklara att det är tillåtet och önskvärt att be om förtydliganden eller upprepningar är viktigt. Några av övningarna som föreslås kan genomföras inom vilket ämnes ram som helst, nämligen: *Intervjuer, Pussellyssnande (s. 150), Lyssna efter fakta (s. 152 – 153), Lyssna efter åsikter (s. 153)*.

Punkterna i sammanfattningen (s. 159) är viktiga att beakta och följande kan särskilt framhållas:

Lyssningsförmågan utvecklas när det finns ett verkligt behov att förstå och därför faller det sig naturligt, i andraspråkssammanhang, att träna den i alla ämnen. Om lyssningsövningar läggs in som naturliga inslag i all ämnesundervisning får eleverna många tillfällen att träna på att lyssna.

- ▶ **Uppgift 6.2:** Fundera på vem som talar under dina lektioner. Är det du, filmtal (video, DVD) eller annat tal? Hur mycket är envägs-/tvåvägslyssnande?
- ▶ **Uppgift 6.3:** På vilka sätt följer du upp hörförståelsen efter en lektion?
- ▶ **Uppgift 6.4:** Hur kan man binda ihop hörförståelse med läsförståelse i ditt ämne så att de kompletterar varandra?

I **Bilaga 10** kan du se exempel på hur man arbetat med en serie tv-program utifrån ett lyssnarperspektiv. (www.sfi.su.se/pdf/gibbonsvux/Bilaga_10.pdf)

Kapitel 7

Att lära, lära på och om språket

– ett integrerat arbetssätt över ämnesgränserna

- ▶ Läs kapitlet (s. 161 – 186).
- ▶ Reflektera över varför man bör integrera språk- och ämnesundervisningen (s. 162 – 164).
- ▶ Genomför, i den utsträckning det är möjligt, Uppgift 7.1–7.3 i grupp:
- ▶ **Uppgift 7.1:** Försök hitta samarbetsformer mellan olika ämnen i er grupp och gör en planering av ett moment/avsnitt i er undervisning där ni försöker använda er av figurerna 7.1 (s. 166), 7.2 (s. 168) och 7.4 (s. 175).
- ▶ **Uppgift 7.2:** Försök därefter genomföra denna del av undervisningen enligt er planering.
- ▶ **Uppgift 7.3:** Utbyt erfarenheter nästa gång ni ses i gruppen. Glöm inte att få med ”utvärderingsdelen” (ruta D) som finns i *figur 7.4*.